

XXI вв. Мастер, позиціонуваўшы архітэктуру в першую очередь как искусство, подарил возможность созерцателям его творчества путешествие в эпохи Альберти и Палладио. Благодаря Жолтовскому развитие пространства театральных сооружений Беларуси вышло на качественно новый уровень развития культуры и искусства.

1. *Воинов, А. А.* История архитектуры Белоруссии: советский период : учеб. пособие / А. А. Воинов ; науч. ред. В. А. Чантурия. – Минск : Выш. шк., 1975. – 217 с.

2. *Вярэніч, В. Л.* Палескі архіў: лінгвістычныя, этнаграфічныя і гістарычныя матэрыялы / В. Л. Вярэніч – Мінск : А. М. Вараксін, 2009. – 691 с.

3. *Марозаў, Я. В.* Шляхі развіцця неакласічнага напрамку ў беларускай савецкай архітэктуры і роля І. Жалтоўскага / Я. В. Марозаў // *Архітэктура*. – 2018. – № 11. – С. 64–71.

4. *Харэўскі, С. В.* Сто твораў XX стагоддзя: нарысы па гісторыі мастацтва і архітэктуры Беларусі найноўшага часу / аўт.-склад. С. В. Харэўскі. – Вільня : ЕГУ, 2011. – 432 с.

5. *Харэўскі, С. В.* Творчая спадчына архітэктара Івана Жалтоўскага / С. В. Харэўскі // *Искусство и культура*. – 2013. – № 2. – С. 25–31.

6. *Шурыгина, О. С.* Новые данные к биографии И. В. Жолтовского (к 150-летию со дня рождения архитектора) [Электронный ресурс] / О. С. Шурыгина // *Наследие архитектуры России (Архитектурное наследство)* : Всерос. науч. конф., Москва, 31 окт. – 2 нояб. 2016 г. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=ИМАOfНаbхgE&t=1236s>. – Дата доступа: 10.11.2022.

УДК 801.82:75.045

А. М. Пісарэнка,

кандыдат філалагічных навук, дацэнт,

загадчык кафедры беларускай і замежнай філалогіі ўстанавы адукацыі

«Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»,

г. Мінск, Беларусь

ПОЛІДЫСЦЫПЛІНАРНЫ ПАДЫХОД ДА ВЫВУЧЭННЯ МАСТАЦКІХ ВОБРАЗАЎ

Анатацыя. Полідысцыплінарны падыход адлюстроўвае шматграннасць эстэтычнага бачання навакольнага свету. Увасабляючыся ў мастацкія вобразы літаратуры, жывапісу, лісты розных дрэў дэлегіруюць чытача да арыгінальнага мастацкага ўспрыняцця аб'екта прыроды. Прыём апісання, а затым супастаўлення тоесных вобразаў

(злучэнне па прынцыпе дапаўняльнасці), уласцівае трансдысцыплінарнаму даследаванню, вызначае новыя шляхі асэнсавання вобразаў літаратуры як мастацтва слова.

Ключавыя словы: філалагічны аналіз, полідысцыплінарны падыход, аўтарскія асацыяцыі, мастацкі вобраз, творчая манера, інтэрпрэтацыя.

A. Pisarenko,

*PhD in Philology, Associate Professor,
Head of the Department of Belarusian and Foreign Philology
of the Educational Institution "The Belarusian State University
of Culture and Arts", Minsk, Belarus*

POLYDISCIPLINARY APPROACH TO THE STUDY OF ARTISTIC IMAGES

Abstract. The multidisciplinary approach reflects the multifaceted aesthetic vision of the surrounding world. Being embodied in artistic images, in this case literature, painting, music, leaves of various trees delegate the reader to the original artistic perception of the object of nature. The method of description and then comparison of identical images (combination based on the principle of complementarity), characteristic of transdisciplinary research, defines new ways of understanding the images of literature as the art of words.

Keywords: philological analysis, multidisciplinary approach, author associations, artistic image, creative manner, interpretation.

Кожная з’ява прыроды можа стаць крыніцай натхнення для стварэння вобразаў розных відаў мастацтва, прычым адна і тая ж з’ява па-рознаму бачыцца кожнаму аўтару як мастацкіх твораў, так і твораў, напрыклад, выяўленчых, музычных. Навукоўцы даўно звяртаюць увагу на тое, што паэзія, жывапіс і музыка падобныя па эстэтычным уздзеянні на адрасата/рэцэпіента [3, с. 46–47], гэта дазваляе нам, у сваю чаргу, супастаўляць тоесныя, падобныя ці іншыя вобразы розных відаў мастацтва. Так, напрыклад, Шарль Балі сцвярджае, што «пісьменнік выкарыстоўвае мову з эстэтычнай мэтай; ён імкнецца стварыць цудоўнае, карыстаючыся словамі, як жывапісец карыстаецца фарбамі, а кампазітар – гукамі. І гэта імкненне, амаль заўсёды характэрнае для мастака, толькі ў мінімальнай ступені ўласціва чалавеку, які непасрэдна выказвае свае думкі на роднай мове» [1, с. 37].

Ліст як з’ява прыроды, як дзіця прыроды мае разнастайныя формы, шматколерныя характарыстыкі ў залежнасці ад раслі-

ны, якой належыць, пары года, часу сутак і, што вельмі важна, ад індывідуальных творчых асацыяцый аўтара. Хаця «Тлума-чальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы» падае вызначэнне ліста дакладна і, як патрабуе навуковы стыль маўлення, лаканічна і нявобразна («орган паветранага жыўлення і газа-абмену раслін у выглядзе тонкай, звычайнай зялёнай пласцінкі» [6, с. 400]), ён становіцца аб'ектам асэнсавання, пераасэнсавання, у выніку чаго адбываецца трансфармацыя яго ў вобраз, часам нават сімвалічнага зместу. Прычым лічыцца, што ліст набывае індывідуальнасць, як правіла, не ў кроне дрэва, дзе шмат лісцяў, а калі застаецца адзін на галіне ці адрываецца ад яе. Гэта выснова пацвярджаецца, напрыклад, у навеле О. Генры (1907), а таксама карцінай пейзажнага жанру С. Бірукова «Апошні ліст» (2012). Ліст не пакідае раўнадушным мастакоў, пісьменнікаў, музыкантаў; ён часам атаясамліваецца з самотай, адзінотай, але, па апісанні некаторых аўтараў (О. Генры), можа валодаць жыццядайным сэнсам. Сам твор у цэлым мае сумнае завяршэнне, таму ёсць верагоднасць супярэчнасці эмоцый ад успрымання эстэтычнага вобраза.

Апошнія лісты могуць выклікаць розныя асацыяцыі ў мастака ці пісьменніка. Два аднайменныя вобразы (выяўлены і слоўны), адпаведна ў С. Бірукова і О. Генры, заключаюць у сабе ідэю твораў: лісток на карціне – жоўты, светлы, вясёлы гарэза – упаў на грыбную сямейку; іскрыцца святлом восеньскі дзень, а жоўты ліст перагукваецца з сонцам, як яго аскепак, як капялюшык на грыбе. Іншыя фарбы пра супрацьлеглы стан душы ў вербальным вобразе навелы: «...на цаглянай сцяне яшчэ віднеўся адзін ліст плюшчу – апошні! Усё яшчэ цёмна-зялёны каля сцяблінкі, але крануты па зубчастых краях жаўцізнай тлення і распаду, ён храбра трымаўся на галінцы за дваццаць футаў ад зямлі». Апошні ліст О. Генры – на фоне цаглянай сцяны; ліст С. Бірукова – на светла-сонечнай бязлістай лясной прасторы восені, дзе нават дрэва, якое ўпала, не азмрочвае светлыні. Адчуваецца сум выяўленчага вобраза – ён у колерах, у самой сутнасці твора: сэнс жыцця ў выратаванні іншых. Супрацьстаяць разбуральнай сіле хваробы (пнеўманіі, дэпрэсіі), злу можа любоў, самаахварнасць, вера, стваральная моц таленту.

Назва «Апошні ліст» – гэта не толькі пра завяршэнне, гэта і пра натхненне, пра жыццё ў новай форме. Як многія з'явы, так

і апошні ліст нібы месціць у сабе вядомае-невядомае, пачатак і завяршэнне нечага, святло і цень.

Іншы вобраз восеньскага апошняга лістка ў аднайменным вершы стварае беларускі паэт В. Жуковіч: ва ўяўленні аўтара ён падобны да сэрца – жывое, але якое ледзь пульсуе. Ствараецца ўражанне, што дрэва жыве, пакуль у яго кроне б'ецца гэты апошні лісток. Ён сарвецца і паляціць, як ужо паляцела і іншае лісце, але душа аўтара чамусьці сумуе праз апошні лісток: *Падобны да сэрца / маленькі лісток, / у кроне дрэў ледзь б'ецца апошні лісток.*

Само слова *ліст*, трапляючы ў назвы твораў розных відаў мастацтва, стварае вакол сябе арэол прыцягнення ўвагі, таямнічай аўры і вымагае тлумачэння з дапамогай розных прыёмаў філалагічнага аналізу тэксту: Ф. Цютчаў – верш «Лісце», М. Лермантаў – верш «Лісток», М. Рубцоў – верш «Восеньскае лісце», В. Астаф'еў – апавяданне «Падзенне ліста», У. Караткевіч – аповесць «Лісце каштанаў», верш «Лісце». Аднак іншыя вобразы ліста паўстаюць у карціне, напрыклад, Р. Магрыт «Чысты ліст», Э. Эрла «Жоўты ліст».

У «Слоўніку эпітэтаў беларускай мовы» Н. В. Гаўрош у адпаведным артыкуле «Ліст» падаюцца вобразныя азначэнні, змест якіх не прэтэндуе на вычарпальнасць у апісанні характарыстык ліста. Так, 66 эпітэтаў навукоўца прыводзіць у раздзеле 1: пра колер лістоў; іх памер і форму, моц і пругкасць; тэмпературу, вільготнасць; характар лісця паводле ўзросту, паху, смаку і г. д.; 7 – у раздзеле 2: пра гучнасць (гаманлівасць) лістоў; 29 эпітэтаў змяшчае раздзел 3: пра ўражанне, псіхалагічнае ўспрыняцце ліста (лістоў); іх стан [2, с. 247–250]. Варта прывесці некаторыя ілюстрацыі з тым, каб пацвердзіць выснову, што звычайныя з'явы, прайшоўшы праз душу аўтара-пісьменніка – праз яго настрой, асацыяцыі, могуць стаць адметнымі вобразамі: *Спадае медны ліст каштанаў / На жоўтыя стоптаны мурога* (М. Танк); *Прыемна было глядзець на мокрае крамянае дубовае лісце, успамінаючы таксама моцны і сыты капусны ліст* (Я. Брыль); *...Вятрыска варушыць азяблае лісце* (А. Звонак); *Майскае ранне на Дняпры... / Зялёны, амаль да самага неба стромы абрыў, з густой, аціхлай, шчодро акропленай расою лістотай* (Я. Брыль); *Не кватэр аганькі / Мірна ў вокнах гараць, як калісьці, / А агню языкі / Ліжуць*

ліны салодкае лісце (А. Куляшоў); *І паляцеў паштоўкай лета на бераг снежня спелы ліст* (А. Вялюгін); *Абвіты ліствою стазвоннай, / І я стаў падобны зусім / Да цёмна-зялёнага клёна* (М. Танк); *Дзе такому [лісту] раўняцца / З іншымі – / Буйнацветнымі, / Ярка-пышнымі* (Н. Гілевіч); *Адчайна трапятала тонкімі галінкамі і пняшчотным лісцем бярозка* (А. Жук); *Пад нагамі Міці шастала сівае, апечанае замаразкам лісце* (В. Адамчык); *Вячэрні сад / Над лісцем сонным / Плыло высокае акно* (А. Пысін).

Безумоўна, сэнс кожнага мастацкага азначэння вынікае са зместу цэлага твора, кожнай маўленчай сітуацыі: прастора, напоўненая лістотай, у кожным выпадку рэальная, сапраўдная, бо адлюстроўвае свет прыроды, і ў той самы час нерэальная, арыгінальная, непаўторная, бо малюецца, фарбуецца аўтарскім светабачаннем, светаўспрыманнем. З’яўляючыся самастойным вобразным сродкам ці кампанентам іншых тропаў (метафар, параўнанняў), эпітэты прыносяць у тэкст не фонавае аздабленне свету, рэальнасці, у якой жыве чалавек, якая адлюстравана ў творы, а тую існасць, праз якую раскрываецца яго душа і ўплывае на стан чытача. У гэтым, на наш погляд, праз мастацкую логіку і праяўляецца эстэтычная функцыя слова.

Наступны міні-раздзел слоўнікавага артыкула прысвечаны эпітэтам-прыдаткам, якія найбольш ярка дэманструюць непаўторнасць творчых індывідуальных асацыяцый – **ліст-бедачок**, **ліст-далонь**, **ліст-струна**, **талерка-ліст**, **бадзяга-ліст**, **галуза-ліст**. Змест слова, якое характарызуе ліст, штораз мяняецца: апісваючы форму прадмета (*далонь*, *талерка*, *струна*) ці эмацыянальны складнік паняцця (*бадзяга*, *бедачок*), ён вынікае з агульнага зместу, чым і пацвярджаецца выказванне навукоўцаў пра тое, што «...эстэтычнае значэнне слова – гэта глыбіня сэнсу, які слова набывае ў складзе мовы ўсяго мастацкага тэксту, дзе яно можа выступаць у розных, але суадносных адно з адным кантэкстах, якія па-рознаму асвятляюць яго» [4, с. 9].

Інакшая прастора, у цэнтры якой вобраз лістоты, паўстае ў карціне Рэнэ Магрыт «Чысты ліст» (сюррэалізм, 1967 г.). Фарбамі, сэнсамі палатно нібы падзяляецца на дзве часткі, якія існуюць у гарманічным адзінстве і супрацьпастаўленні з’яў свету, жыцця. Вечаровая прастора, зямная і нябесная, адпаведна цёмна-сіняя, рэальная, часовая, меншая памерам – пер-

шая, і колеру індыга, больш светлая, іррэальная, але вечная – другая. Цёмная прастора (ніжняя частка карціны) асвятляецца і саграецца невялікімі агеньчыкамі з акон сялянскіх хат. Святло, створанае і абмежаванае кожнай хаткай, не асвятляе ноч у цэлым, яно як бы «закрываецца» вокнамі. Таму ніжняя частка карціны больш цёмная. Прастора неба, асветленая месяцавым святлом, большая па плошчы, значна святлейшая за першую. Лаўровая галінка, што акаляе месяц, прымушае ўбачыць аб’ект у новым вымярэнні. Вечнае жыццё – сімвалічнае значэнне лаўровых лістоў у хрысціянстве. Святло нябеснае, як і жыццё вечнае, увянчанае ісцінай, перамогай незямнога жыцця над зямным. Навукоўцы справядліва сцвярджаюць, што «можна напісаць некалькі вершаў пра адзін і той самы прадмет, але кожны з іх будзе характарызавацца сваім індывідуальным зместам, а значыць, і сваёй індывідуальнай формай, бо апошняя служыць увасабленню, ажыццяўленню менавіта гэтага так, у гэтай канкрэтнай форме дадзенага зместу і зводзіцца да яго, а таму ніколі нікім не можа быць паўторана» [5, с. 35].

Відавочна, што слова «ліст» у кантэксце мастацкага стылю набывае іншае значэнне і гучанне, чым у мове навуковай ці штодзённай, гутарковай. Выконваючы экспрэсіўную функцыю, яно набывае эстэтычнае значэнне. Вобразы ліста ў мастацкіх творах розных відаў мастацтва разнастайныя: яны дэлегіруюць чытача да арыгінальнага аўтарскага ўспрымання з’явы, да непаўторных, аказіянальных асацыяцый. Прыём апісання, а затым супастаўлення дэманструе полідысцыплінарны падыход да вывучэння некалькіх эстэтычных вобразаў (злучэнне па прынцепах дапаўняльнасці), вызначае новыя шляхі ў асэнсаванні вобразаў літаратуры як мастацтва слова. Зададзены трансдысцыплінарны вектар даследавання таксама дапамагае фарміраваць эстэтычны густ, удасканаліваць багацце маўлення, развіваць вобразнае мысленне.

1. Балли, Ш. Французская стилистика : пособие / Ш. Балли ; пер. с фр. К. А. Долинина ; под ред. Е. Г. Эткінда ; вступ. ст. Р. А. Будагова. – 2-е изд., стер. – М. : Эдиториал УРСС, 2001. – 392 с.

2. Гаўрош, Н. В. Слоўнік эпітэтаў беларускай мовы / Н. В. Гаўрош. – Мінск : Выш. шк., 1998. – 603 с.

3. Жирмунский, В. Вопросы теории литературы / В. Жирмунский. – Л. : Academia, 1928. – 356 с.

4. Ларин, Б. А. Эстетика слова и язык писателя: избранные статьи / Б. А. Ларин. – Л. : Худож. лит., 1973. – 284 с.

5. Рамишвили, Д. И. Художественная речь как эстетический феномен / Д. И. Рамишвили. – Тбилиси : Мецниереба, 1987. – 109 с.

6. Тлумачальны слоўнік беларускай літаратурнай мовы / склад.: І. Л. Капылоў [і інш.]; пад рэд. І. Л. Капылова. – Мінск : БелЭн імя П. Броўкі, 2016. – 968 с.

УДК [782.91+792.8]"19"

A. V. Pozdnyakov,

*кандидат исторических наук, доцент,
доцент кафедры менеджмента социально-культурной деятельности
учреждения образования «Белорусский государственный университет
культуры и искусств», г. Минск, Беларусь*

ИЗ ОКРУЖЕНИЯ ДЯГИЛЕВА: ВЛАДИМИР ДУКЕЛЬСКИЙ

Аннотация. Сотрудничество Сергея Дягилева с Владимиром Дукельским (Верноном Дюком), который сочинил музыку для балета «Зефир и Флора» и работал секретарем импресарио, заканчивается разрывом. Статья посвящена их сотрудничеству, исследуются евразийские взгляды Дукельского в контексте его белорусского происхождения.

Ключевые слова: Сергей Дягилев, Владимир Дукельский, Вернон Дюк, музыка XX в., евразийство.

A. Pozdnyakov,

*PhD in History, Associate Professor, Associate Professor
of the Department of Management of Social and Cultural Activities
of the Educational Institution "The Belarusian State University
of Culture and Arts", Minsk, Belarus*

FROM DIAGHILEV'S ENTOURAGE: VLADIMIR DUKELSKY

Abstract. The collaboration of Sergei Diaghilev with Vladimir Dukelsky (Vernon Duke), who composed the music for the ballet "Zephyr and Flora" and worked as the impresario's secretary, ends with a break. The article is devoted to their cooperation, explores Dukelski's Eurasian views in the context of his Belarusian origins.

Keywords: Sergei Diaghilev, Vladimir Dukelsky, Vernon Duke, 20th century music, eurasian.